

TWEE ORIGINELE PIJPNAMEN UIT DE ACHTTIENDE EEUW

door E.Nijhof

Tot op heden zijn oorspronkelijke namen voor pijpen nauwelijks bekend. De meeste namen dateren uit de negentiende eeuw of zelfs uit deze eeuw. Veel benamingen zijn door verzamelaars in onze eeuw aan de verschillende typen pijpen gegeven (1).

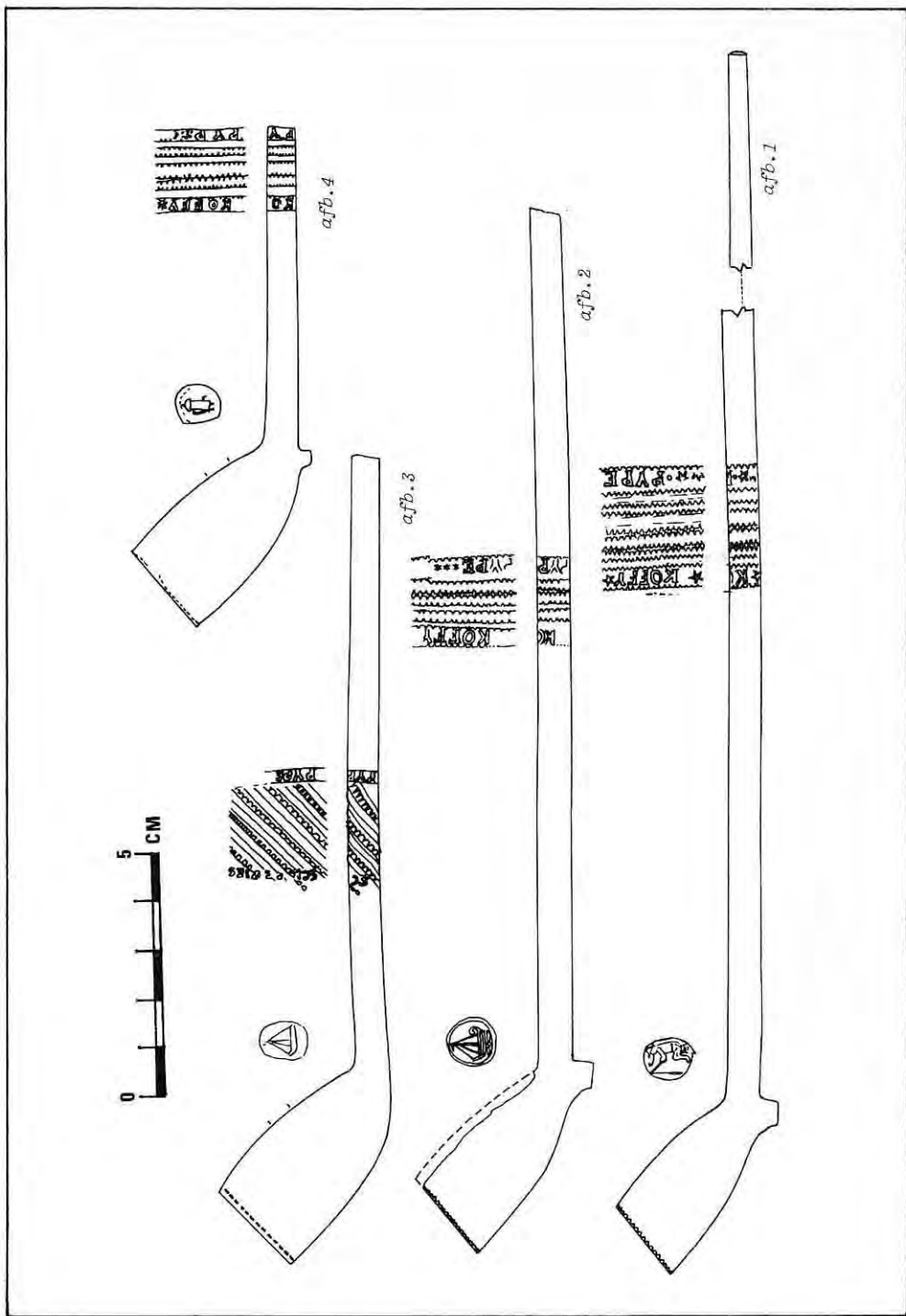
Twee namen zijn bekend geworden doordat de pijpmakers ze met een steelstempel op de steel hebben aangebracht. Het zijn de koffypijp en de scheepjespijp.

De laatste is een hiellose pijp en is gemerkt met het scheepje (zie afb.3), de datering is derde kwart achttiende eeuw. Behalve de relatie met het merk 'het scheepje', is het goed mogelijk dat, misschien om het merk, deze pijpen zeer in de smaak vielen bij schippers. De lengte van deze pijpen is ongeveer 25 cm geweest, dit zijn typisch de pijpen die tijdens het verrichten van werkzaamheden in gebruik zijn geweest. Een andere aanwijzing voor het gebruik door schippers is de vondst van ongeveer 30 exemplaren van dit type in een scheepswrak in de IJsselmeerpolders (2).

Uit de eerste helft van de achttiende eeuw dateren de in afb. 1 en 2 afgebeelde koffypijpen. Deze twee pijpen behoren tot de lange pijpen (de pijp van afb.1 is 51,9 cm lang) van het trechtersvormige type. De merken zijn de visser en het scheepje. Een andere koffypijp (waarschijnlijk tot de kortere typen behorend) dateert uit het tweede kwart van de achttiende eeuw. Deze pijp is op de voorzijde van de kop gemerkt met het merk 'de koffiekant'(afb.4), evenals bij de scheepjespijp, komen de naam en het merk overeen. Aangezien koffypijpen niet direkt aan een beroep of ambacht gekoppeld kunnen worden moet een oplossing ergens anders gezocht worden.

Het eerste gebruik van koffie in Nederland dateert waarschijnlijk uit de zestiger jaren van de zeventiende eeuw, op dat moment zijn thee en tabak al geruime tijd ingeburgerd (3).

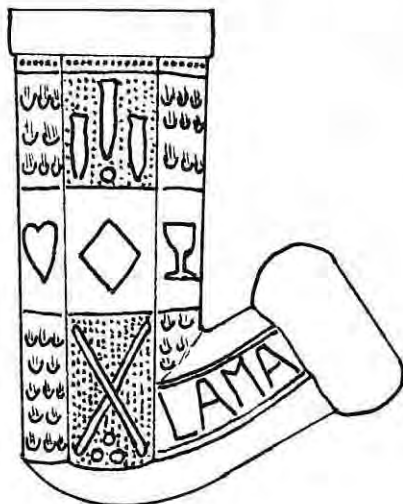
De koffie wordt in de beginperiode voornamelijk in koffiehuisen gedronken, later wordt dit zo gewoon dat men ook thuis koffie drinkt. Naast de kroegen speelden de koffiehuisen een voorname rol in het sociale leven. Men kwam hier vaak bijeen om een praatje te maken, dronk koffie en rookte een pijp. De koffiehuisen waren al gauw zeer populair, uit een beschrijving uit 1668 over Amsterdam blijkt dat de "*Coffeehuysen zoo vol menschen, dat ze gepropt waren*" (4). Het is mogelijk dat de pijpen in de koffiehuisen koffypijpen genoemd werden. Uit de negentiende eeuw is de naam koffiepomp wel bekend uit de

Weense koffiehuisen. We spreken dan over Kaffeepfeifen, deze is echter bedoeld voor een duidelijk afwijkend type pijp (zie afb.5).

Een aanwijzing voor het roken van pijpen in koffiehuisen is de volgende anekdote uit een klucht uit 1669 waarin een heer naar een koffiehuis gaat: *"Gaat hij dikwijls een pijpje roken. Op het Rokin, alwaar de Thee Heel puik is, en de Coffi mee"* (5).

Naar alle waarschijnlijkheid zijn de hier besproken pijpen voor de koffiehuisen bedoeld geweest, zij kunnen op bestelling van de koffiehuisen door de Goudse pijpmakers gemaakt zijn.

afb.5 Kaffeepfeife (Westerwald)

Literatuur:

1. Duco, D. De naam van de pijp. *Pijpeliijntjes V*, nr.1, 1979
2. Tijmstra, F. Over de lengte van 17e en 18e eeuwse kleipijpen. *Pijpelogische Kring Nederland*, 5e jrg. nr.18, blz. 36, afb.U, 1982
3. de Kleyn, J. De kraantjeskan met conische vorm, een oud type koffiekkan. *Antiek 7*, nr.6, 1973
4. Blankaart, S. *Verhandeling van de Coffée, aangaande des zelfs kragten in gezonde luiden en alle ziekten.* Amsterdam, blz. 142, 1686
5. Vincent, Y. *Pefroen met 'et schaapshoofd.* Amsterdam, blz.9, 1669

OPROEP

In verband met een inventarisatie en onderzoek naar het voorkomen van namen en woorden of letters op stelen, wil ik ieder verzoeken of u wilt nagaan of ook in uw verzameling namen e.d. op pijpestelen voorkomen en dit aan mij doorgeven. Als ook het merk op de pijpekop bekend is wilt u dit tevens vermelden? Uw reacties kunt u sturen naar: L.van Duuren